

**Uitgave van het
Humanistisch Verbond**

Verschijnt om de veertien dagen

**24ste jaargang nummer 9
3 mei 1969**

Hoofdredacteur: dr. A. L. Constandse

Redactieraad:
mr. dr. M. Rood-de Boer, prof. dr. J. C. Brandt
Corstius, H. Moxes, mej. E. van der Reijden,
R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof

Redactiesecretaris: F. C. van Soesbergen
Paulus Buyslaan 23, Amersfoort
Telefoon 03490-16474

Administratie, abonnementen en advertenties:
postbus 114, Utrecht, telefoon (030) 24641
giro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementsprijzen per jaar:
voor Nederland, andere E.E.G.-landen, Suriname
en de Antillen f 9,50,
overige landen f 12,-
Losse nummers f 0,50

In dit nummer (8 pag.) o.a.:

Dr. D. H. Prins: Uitdaging en Antwoord (pag. 4)
Prof. Dr. J. P. van Praag: Bekrompen besluit (pag. 5)
Dr. S. L. Verheus: Het Leven van Erasmus (pag. 6 en 7)

Hoe sterk is heden nog de kerk

NA de oorlog is de belangstelling voor het marxisme toegenomen in christelijke kringen. Dit is begrijpelijk, omdat miljoenen gelovigen in staten met communistische regeringen leven. Voorts zag men dat in minder ontwikkelde landen de revolutionaire bewegingen sterk door het marxisme werden beïnvloed. Jongere of geëvolueerde geestelijken en predikanten wensten zich niet af te zonderen van sterker geworden volksbewegingen. En zo deed zich het verschijnsel voor dat verdedigers van de godsdienst geneigd waren tot toenadering tot een atheïstische theorie, die een eeuw lang door theologen en kerken was verketterd.

NERGENS zijn weliswaar socialistische theorieën verwerkelijk, zoals zij door Marx en Engels zijn uitgewerkt. In de ontwikkelde burgerlijke industrielanden is de 'verzorgingsstaat' ontstaan. In de achtergebleven gebieden zijn de voorwaarden niet voorhanden, die Marx zich had gedacht, om uit een 'volwassen' kapitalisme tot socialisme te komen. De partijdictatuur is stellig niet gelijk te stellen met hetgeen Marx en Engels verstonen onder 'dictatuur van het proletariaat', voor hen 'de verovering der democratie' door de meerderheid der bevolking. De huidige socialistische theorieën, ook die van Mao, Tito of Che Guevara, zijn niet meer de theorieën van een eeuw geleden. En hoe zou dit ook kunnen?

DE godsdienstige belangstelling voor het marxisme gaat echter voornamelijk uit naar de filosofie omtrent natuur, samenleving, stof, geest, evolutie, religie enz. Wat dit aangaat waren Marx en Engels eenvoudig 'kinderen van hun tijd', waarin de evolutieleer, de hegeliaanse dialectische filosofie (omtrekt een ontwikkeling door tegenstellingen) het materialisme, het humanisme van Ludwig Feuerbach, de sociologie en het positivisme veelvuldig werden bestudeerd, besproken en gecritiseerd in radicale kringen. Stellig was de algemene tendens atheïstisch: men wees de kerkelijke godsvoorstellingen af; de 'heer in de hemel', de onfeilbare gezaghebber en almachtige schepper, het leven hiernamaals als het 'ware leven' en zo voort. Voor de opstandigheid was het Evangelie geen basis meer, zoals eens bij de boerenopstanden en bij de rebellie der wederdopers. Juist de marxisten hebben van Tolstoi geen stuk heel gelaten.

INDIEN nu allerwegen sprake is van toenadering tussen christenen en marxisten is dit een soort godsdienstige zelfverloochening, stellig niet geboren uit de kracht der kerk. Integendeel: haar ideologische en maatschappelijke verzwakking heeft geleid tot pogingen van gelovigen, zich aan de wereld aan te passen. Dit valt toe te juichen en met name de emancipatie van leken en priesters, en de ontkerstening der filosofie en ethiek, wijzen op het veldwinnen van humanistische denkbeelden. Gelukkig gaan de nieuwe gedachten tenslotte toch het marxisme te buiten en te boven. Er bestaat veel aandacht voor een modernere sociologie, psychologie, zede- en redeleer, techniek en natuurwetenschap. In elk geval echter leidt de evolutie tot méér atheïsme: de ontkenning van theologische en mythologische godsvoorstellingen, die eeuwen lang de kerken hebben gekenmerkt.

ALS men nu van godsdienstige zijde erkent dat het nieuwe geloof (sociaal en ethisch idealisme) niet de voortzetting is van de oude godsdienst, ontstaat er duidelijkheid. In elke religie hervindt men talloze algemeen-menselijke gedachten, gevoelens en idealen, die men evenzeer aantreft bij heidenen en ongelovigen. Zij zijn echter niet karakteristiek voor een 'geopenbaarde godsdienst'. Kwalijk wordt het te doen, alsof... de godsdienst eigenlijk altijd atheïstisch is geweest. De bochten, waarin men zich dan moet kronkelen, zijn nauwelijks meer te volgen. In het boek van Ernst Bloch: 'Atheismus im Christentum' staat de slagzin: 'Slechts een atheïst kan een goede christen zijn, slechts een christen kan een goede atheïst zijn'. Alle generaties van christenen zouden zich dus negentien eeuwen lang vergist hebben. Nu pas zou men er achter zijn gekomen, dat alles heel anders moet worden opgevat. Dat is geen uitleg, maar inlegkunde. Men steekt in de teksten, wat men er uit wil halen.

NATUURLIJK kan het Evangelie (men zie Tolstoi) inspireren tot rebellie, als een gelovige bij voorbaat opstandig is. Wil hij echter berusten, dan zoekt hij er vertroosting in. Niet een 'heilige schrift', maar de zelfbepalende mens is tenslotte de schepper van zijn (betrekkelijke) waarheden. Ook de theologen van de 'God-is-dood-beweging' bewijzen het door hun eigenmachtige interpretaties.

KRITISCH ALLERLEI

Generaal

IN Frankrijk is een boek verschenen voor de jeugd over president de Gaulle. Een paar citaten: 'De generaal heeft zijn absolute wapen ontdekt, dat sterker is dan tanks, politie en mitrailleurs: de televisie. Hij verschijnt op het scherm, praat en zet grote ogen op en iedereen gehoorzaamt hem'. En verder: 'Als hij de ministerraad voorziet, is iedereen het met hem eens (plaatje van de achterhoofden van kalende ministers in schoolbanken met een in streepjespak gestoken de Gaulle met krijtte en schoolbord vol Loharingse kruisjes)... De studenten zijn kwaad. Ze willen dat de generaal weggaat. Hij zet tegen hen zijn verschrikkelijke CRS in, die de studenten tegen de grond slaan of in de gevangenis stoppen. Er is bijna revolutie en de generaal vliegt weg in een helikopter om na te denken in Colombey. Hij komt terug, organiseert verkiezingen en wint ze. De Fransen roepen: *Vive le général!*' Bij nader inzien zal het boek toch wel geen ereplaats innemen in de boekenkasten van overtuigde gaullisten.

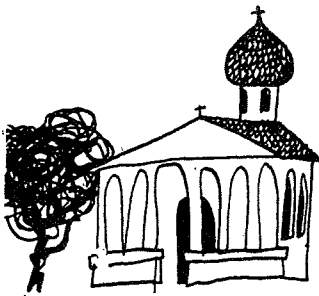
Zwijgen (1)

IN de Volkskrant schreef de heer J. H. Hopman dit ironische ingezonden stuk over de liefdesrelaties van priesters: 'Een priester mag in zijn vrije tijd wel biljarten, klaverjassen of sjoelen in het RK jeugdhuis maar dat hij desondanks plannen smeedt om 'geheime' relaties met vrouwen te onderhouden, is ons een raadsel. Al die overdreven noodkreten in die VARA-uitzendingen moeten binnenskamers blijven. Het draaiboek is in alle geniepigheid samengesteld door in 't huwelijk gefrustreerde VARA-bureauchefs, die dagelijks dollen met hun vrouwelijk personeel. Zwijgen! Dat hebben we al eeuwen gedaan en waarom nu ineens de mond voorbij praten? Mijn heeroom wil dat onze bisschoppen dergelijke uitzendingen verbieden. Dat was waarschijnlijk wel mogelijk geweest als het programma door de Katholieke Radio Omroep zou zijn verzorgd.'

Zwijgen (2)

IN de Volkskrant schreef mevrouw Zwezerijs: 'Waarom toch steeds die uitredende priesters op de tv? Degenen die het huwelijksbootje uitstappen, komen toch ook niet op de beeldbuis? Als de priesters eens wat meer eenzame oude en ongelukkige mensen opzochten, zouden ze geen tijd hebben om over een vrouw te denken. En de vrouwen die aan een priester durven komen, zouden zich moeten schamen, alsof er geen mannen

genoeg zijn. En als die priesters een paar jaar getrouwd zijn, en de liefde is verflauwd, wat in alle huwelijken voorkomt, treden ze dan weer uit? Waarom komen er niet wat goede priesters de dag op de tv met een zinnig woord sluiten? Daar hebben we behoefte aan.' We leven met haar mee.

Vrijmoedig (1)

GEZOND GEZIN, protestants-christelijk voorlichtingsblad op seksueel gebied (en omstreken), bevat nu in ieder nummer een voorbehoedmiddel. Tegen nieuwsgierig neuzende kinderen. De vragenrubriek is voortaan samengeperst op één bladzijde, die van een perforatie is voorzien. Naast het rubriekskopje deze mededeling: 'Uitneembaar als u wilt'. Aldus meldt de Journalist. Het christelijke blad heeft thans, na enige jaren van stormachtige groei, een oplaag van tegen de 30.000: 'De snelle groei neemt wel wat af, we zijn aan het nadenken over het waarom daarvan'. En... zie Sextant; wel eens moeilijkheden met de drukker?: 'Nooit. Noch bezwaren van de drukker, noch trouwens van de lezers; bijvoorbeeld geen enkele reactie op het afdrucken van een foto van Phil Bloom.'

Vrijmoedig (2)

ZIEHIER een citaat uit het blad: 'Als kinderen ouders aantreffen bij de coïtus, dienen deze op hetzelfde moment bij het kind een associatie van tederheid op te wekken, van liefde. Natuurlijk stoppen ze hun coïtale actie. Begin onderwijl het kind rustig toe te spreken. Zo van: 'Dag kleine Jan, ben je wakker geworden? Kom maar eens hier'. Dan zal het kind meteen begrijpen hoe het gevoegd is in de liefde van de ouders tot elkaar, dat het geen concurrent is, maar een uitvloeisel ervan. Het zal begrijpen dat de liefde van zijn ouders voor elkaar overvloedt in hun liefde voor hem. Praktisch gesproken zal het 't meest voor de hand liggen dat daarna de moeder het bed verlaat, (rustig zegt iets van: 'even wat omdoen, wat is het koud') en het kind weer naar bed brengt. De vader komt minder in aanmerking,

vanwege de toestand waarin de penis zich bevindt. Niet dat het een ramp zou zijn, als een kind ook dat zou zien, maar in die staat gaan rondwandelen is toch wel exhibitionistisch.' Aldus het vrijmoedig 'Gezond Gezin'.

Vroomheid (1)

BIJNA 25 jaar geleden verkeerde het Amerikaanse leger in moeilijkheden door het Duitse kerstoffersief van Von Rundstedt. Daarop ging generaal Patton bidden. Aldus: 'Heer, dit is Patton. De laatste 14 dagen zijn een hel voor ons geweest. Regen, sneeuw, meer regen, meer sneeuw - en ik begin me af te vragen wat er in uw Hoofdkwartier aan de hand is. Aan wiens kant staat u eigenlijk?... Gij hebt mij vaak uitstekend geleid in moeilijke bevelsbeslissingen. Maar nu, halverwege de rit, bent u ineens van paard gaan wisselen. Gij schijnt Von Rundstedt alle kansen te gaan geven en eerlijk gezegd trapt hij ons lelijk op de staart. Dammit, Heer, ik kan niet tegen schaduwen vechten. Ik heb 4 dagen nodig om Von R. en zijn goddeloos leger naar hun walhalla te jagen. Ik ben misselijk van dit onnodige afslachten van onze Amerikaanse jeugd en in ruil voor vier dagen goed weer beloof ik u, zoveel moffen te zullen afleveren dat uw boekhoudafdeling maandenlang overwerkt zal raken. Amen!'

Vroomheid (2)

DAN KLAART het weer op. Duitsers en Amerikanen ontmoeten elkaar in open terrein en drie dagen lang kan Patton luchtsteun krijgen. Bastogne wordt ontzet, de kansen zijn definitief gekeerd. Dan bidt Patton opnieuw. 'Heer, ik krijg de indruk dat u veel beter van de situatie op de hoogte was dan ik. Want dat beestenweer waarover ik zo heb gevloekt was het dat de moffen toestond, zelfmoord te plegen. Dit, o Heer, was een troef van zuiver militair genie en nederig buig ik mijn hoofd

voor uw superieur strategisch inzicht...' Aldus volgens Pattons eigen dagboek!

Rekkelijk

VAN de rooms-katholieken tot 35 jaar vindt 83 percent dat priesters toegestaan moet worden te trouwen. Hun ambt moeten zij volledig kunnen blijven uitoefenen. Dit blijkt uit een in opdracht van de KRO uitgevoerde opiniepeiling door het instituut voor toegepast marktonderzoek (Intomart). Acht-enzeftig percent is voorstander van ontkoppeling van priesterschap en celibaat, hetgeen betekende dat ook nog iets meer dan de helft van de ondervraagde 65-jarigen en ouder zich hiervoor verklaarde.

Tegenstander van de ontkoppeling bleek 28 percent. Met grote meningsvrijheid in de r.-k. kerk was 87 pct het eens, oneens: 7 pct, geen mening: 6 pct. Met de opvatting dat ook voor personen en groepen die naar nieuwe wegen zoeken en zich daarbij niet zoveel van de kerkelijke regels aantrekken, plaats moet zijn in de kerk was 78 pct het eens, oneens: 9 pct, geen mening: 13 pct.

Morgen

morgen
zal de schorpioen
jongen baren
uit de zon
zal het vissen regenen
morgen
zullen cactussen
uitgroeien
en met hun klauwen
iedereen verstikken
pijnlijk doorboren!
morgen
zal ik dood zijn
duizend schorpioentjes
vechten met vissen
tussen cactussen
morgen
wil ik niet meer leven.

CAREL DE HASETH

(Uit Jeugdkrant van de Groene)

Jaap van Praag

OVER twee weken zal Prof. Dr. J. P. van Praag heengaan als voorzitter van het Humanistisch Verbond. De huldiging, die hem ten deel zal vallen, zal daarom zo warm en bijzonder zijn, omdat hij gedurende tweeëntwintig en een half jaar (van de oprichting af) het Verbond heeft geleid. Dat is de helft van het aantal jaren, dat een volwassen mens gewoonlijk actief is. En men kan dan ook wel zeggen dat hier sprake is van het levenswerk van Jaap van Praag. In staat te zijn zulk een taak te verrichten houdt in, dat men moet beschikken over een buitengewone energie. En des te meer, als men bedenkt dat de voorzitter ook president is van de Internationale Humanistische en Ethische Unie en een bijzonder professoraat in de humanistiek aan de Leidse Universiteit bekleedt. Als politieke persoonlijkheid is hij daarenboven (als gedeputeerde) verantwoordelijk voor het cultuurbeleid van de Staten van Zuid-Holland.

DAT Jaap van Praag de tijd gekomen achtte om zulk een ongewone spanning te verminderen door het overdragen (aan Mr. M. Rood?) van het voorzitterschap van het Verbond is meer dan begrijpelijk. Natuurlijk heeft hij een aantal taken moeten delegeren aan medebestuurders, commissies en functionarissen. Maar ook dat vereist bijzondere hoedanigheden, vooral de bereidheid en geschiktheid deel te nemen aan een uitgebreid 'teamwork' en tegelijkertijd daaraan leiding te geven. Slechts degenen, die van karakter en wijsgerige aanleg verdraagzaam zijn, vermogen zulk een opdracht te volbrengen. Jaap van Praag bleef lang op zijn post, omdat iedereen wenste dat hij zou voortgaan de ontwikkeling van het Verbond verder te stuwten, en geenszins uit eerzucht. Autoritaire neigingen zijn hem volkomen vreemd. Hij moet wellicht meer een 'begeleider' dan een 'leider' van het Verbond worden genoemd.

ZIJN democratische geaardheid heeft het veelvormige karakter van de 'ideologie' van het Humanistisch Verbond, als een tehuis voor vele schakeringen van buitenkerkelijken en humanisten, onderstreept. Wars van elk totalitarisme stond hij zelf – hoewel nooit onkritisch – open voor de humanistische aspecten van uiteenlopende wijsgerige en maatschappelijke stromingen, zowel met betrekking tot het existentialisme als tot het marxisme. Dat hij na zijn vertrek als voorzitter hoopt, meer tijd te kunnen besteden aan zulke diepgaande studies kan het humanisme slechts ten goede komen. In zoverre is er natuurlijk ook geen sprake van een afscheid: als hoogleraar, auteur, spreker en voorzitter van de IHEU zal hij zelfs meer dan voorheen nauwe contacten met de leden kunnen onderhouden.

HOEWEL Jaap van Praag zovele jaren een 'plechtanker' en centrale figuur van het Verbond is geweest heeft hij daarop dus niet in die zin zijn stempel gedrukt, dat hij persoonlijk de inspirator is geweest van de wijsgerige, ethische en sociale idealen, die er in onze gemeenschap leven. Beïnvloed heeft hij die natuurlijk, maar als actieve medewerker aan een gezamenlijk experiment. In sterkere mate heeft hij zelf leiding gegeven aan de strijd tot wettelijke gelijkstelling van kerkelijken en buitenkerkelijken, gelovigen en ongelovigen, christenen en zoekers naar universele waarden. Wat op dit terrein in twintig jaar is bereikt mag verrassend en verblijdend heten en hem persoonlijk moet men dankbaar

zijn voor de moed en kracht, waarmee hij op de bres heeft gestaan voor de rechten der humanisten. Hij maakte van het Verbond een speerpunt en wapen tegen discriminatie van buitenkerkelijken en hun idealen.

MAAR het meest heeft hij zich wellicht ingezet voor hetgeen beschouwd mag worden als het resultaat van zijn eigen diepste overtuiging en ideaal: de verwezenlijking van een 'praktisch humanisme', het doen begeleiden op hun moeilijke levensweg van eenzamen en bejaarden, van medemens in nood, van degenen die behoefte hebben aan bijstand en aan begrip voor hun particuliere moeilijkheden. Dat er raadslieden zijn voor zieken en gevangenen, voor gezinnen in benardheid en voor militairen met problemen, dat humanisme niet alleen als een onkerkelijke wereldbeschouwing maar ook als een algemeen-menselijke levenshouding naar voren is gebracht, dit alles is een bijzondere persoonlijke verdienste van Jaap van Praag. Hij zal dit ideaal nog vele en vele jaren inspireren. Maar reeds nu kan men zeggen, dat met zijn naam een historisch zeer belangrijke periode in de evolutie van het humanisme in Nederland verbonden is.

C.

Winterreis

Door golvende nevels
Blijkt de maan,
Over lege velden
Vloeit haar droevig licht.

Op de winterse, verlaten weg,
Vliegt als een hazewind de troika,
Het monotone klokje
Rinkelt zonder rust.

Er klinkt iets vertrouwds
In de lange liederen van de koetsier:
Nu eens een vermetel juichen
Dan weer een innige droefheid...

Geen vuur, geen donkere hut...
Kreupelhout en sneeuw...
Slechts gestreepte mijlstenen
Vliegen mij tegemoet.

Vervelend, triest is 't... Morgen, Nina,
Morgen, liefste, keer ik terug,
Aan de haard zal ik vergeten,
En slechts jouw ogen zien.

Luidklinkend zal de klokkewijzer
Zijn ritmische cirkel voleinden,
Verveling is verjaagd,
Middernacht zal ons niet scheiden.

Triest is nu, Nina, de doodse weg,
In sluimer zweeg mijn koetsier,
Monotoon klinkt nog het klokje,
Omneveld is het gelaat der maan.

A. S. POESJKIN

(Uit het Russisch vertaald door P. Krug.
Geschreven in 1826.)

De vorige keer vertelde ik u over het tienjarig bestaan van het A. H. Gerhardhuis, begin april.

Hoe dat feest precies zou verlopen, wist ik toen nog niet en ik was in eerste instantie ook niet van plan om er nog een stukje aan te wijden.

Maar 't is alles bij elkaar zo'n indrukwekkend gebeuren geworden, dat ik er eenvoudig niet aan kan voorbijgaan.

't Begon op één april met een diner. Een groots diner voor het bestuur, de directie, een aantal genodigden en verder alle bewoners. Overal stonden prachtig gedekte tafels, met kaarsen en gedrukte menu's; iedereen droeg een beeldige corsage, een rode roos, en dan valt het je, als vrouw, op, met hoeveel smaak de meeste oude dames zich weten te kleden en hoe vlot ze gekapt zijn. Ook een staaltje van bejaardenzorg, hoor, de noodzaak, die de mensen in zich voelen, om zo goed mogelijk voor de dag te komen!

En dan weet Godfried Bomans, ergens in het buitenland, te vertellen, dat die arme ouwe stakkers in de Hollandse bejaardentehuizen alleen nog maar op hun dood zitten te wachten. 'Weet-ie veel van z'n gezond,' zeggen de Amsterdammers dan. Hoe woedend de Gerhardhuis-bevolking daarover was en hoe geestig ze daarop gereageerd hebben, hoorden we een week later op een feestavond, die het bestuur en de directie aangeboden werd door de bewoners en het personeel. Dat was een avond, die ik nooit zal vergeten. 't Was gewoon een heel vlotte revue, met allemaal eigengemaakte sketches, gedichten en voordrachten, zang door het A. H. Gerhardkoor, 't was groots en ontroerend. Het personeel, dat in een lange rij binnenkwam en zingend, van achter uit de zaal naar het podium kwam lopen, terwijl iedereen op de maat meeklapte. En dan die mevrouw met haar voor-
dracht over Elisabeth Bas. Ze was gekleed als Elisabeth Bas en na afloop dook de halve zaal vol bewondering op haar zwarte zijden japon, die haar man van top tot teen versierd had met sigarenbandjes van Elisabeth Bas. Hij had er een half jaar aan gewerkt. Eigenlijk is het doodzonde, dat die hele voorstelling maar voor één avond was en dan nog maar voor een betrekkelijk klein publiek. We moesten er eens een televisie-uitzending aan kunnen wijden, onder 't motto: 'Dàg meneer Bomans!' Overigens hebben ze 't hem mooi ingepeperd, want ze hebben hem een lijst opgestuurd van al de activiteiten in het huis: (ik hoop, dat ik er niet eentje vergeet) het zangkoor, de gymnastiek, de klaverjas- en de biljartclub, het maandblad 'Ons Huisorgaan', de grammofoonplatenconcerten, de bibliotheek, de jaarlijkse bazaar en daar hebben ze onder gezet: 'Van een aantal arme ouwe stakkers, die in het A. H. Gerhardhuis op hun dood zitten te wachten!' Ze hadden nog geen bericht terugontvangen.

De laatste feestavond was een opvoering van 'Die Fledermaus', door het Marionettentheater van Bert Brugman. Als sluitstuk gaan dan alle bewoners in mei, in een paar groepen, een week naar een vakantieoord bij Oldenzaal, gehaald en thuisgebracht met autobussen, zoals dat 'arme ouwe stakkers' past.

Godfried Bomans zijn ze dan allang weer vergeten, want daar zijn ze nu toch werkelijk te oud voor geworden om zich aan dit soort geleuter écht te storen.

Uitdaging en antwoord (1)

IN ROTTERDAM is men sinds kort bezig met een onderwijsexperiment, dat op een voor ons land geheel nieuwe wijze het beginsel 'gelijke kansen op ontwikkeling en zelfontplooiing voor iedereen' dichterbij zijn verwerkelijking hoopt te brengen. Het begon met de studie voor een proefschrift, waarop de schrijver, nu Dr. J. H. N. Grandia, zou promoveren tot doctor in de sociale wetenschappen. Het is een lijvig boekdeel geworden van bijna 700 bladzijden. Wie het doorbladert ontdekt al gauw enige merkwaardigheden. Op de openingspagina een tiental citaten uit de bijbel, die alle cirkelen om de onderwerpen armoede, liefde, gerechtigheid. Ongebruikelijk? Ja, maar zij geven de toon aan, die in het gehele werk doorklinkt. Even ongewoon is een extra lange rij van stellingen (23).

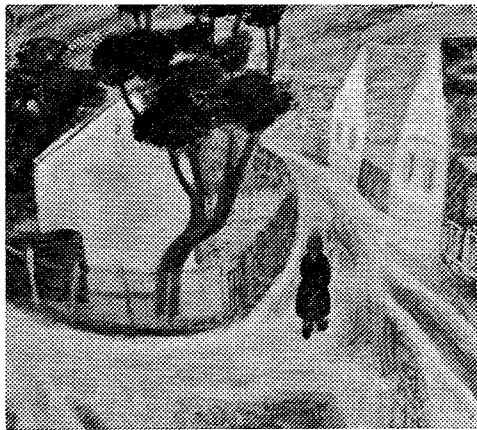
DE titel, de schrijver zelf is hier aan het woord, 'Uitdaging en Antwoord', is dynamisch en suggestief. 'Het leven daagt de jongeren uit volwassen te worden en verantwoordelijkheid te aanvaarden, een appèl, dat persoonlijk gericht is en de jeugdige een taak oplegt, die diens volledige inzet vergt. Op deze uitdaging dienen jongeren een antwoord te geven, dat in overeenstemming is met de hun gegeven mogelijkheden en talenten. De ouderen daarentegen worden uitgedaagd constructief op de problematiek van de naar volwassenheid strevende jonge mens te reageren. Hun antwoord dient pedagogisch van strekking, psychologisch gefundeerd en voor de jongeren acceptabel te zijn. Bovendien wordt de maatschappij uitgedaagd voorzieningen te treffen, die in het bijzonder de jongeren, opgroeiend in pedagogisch onvoldoende toegeruste milieus, in staat stellen hun persoonlijkheid meerzijdig te ontplooiën.'

HET is duidelijk, de auteur zal het niet bij feiten verzamelen noch bij een zuiver theoretisch verwerken van dat materiaal laten, hij is er diep van doordrongen, dat iets gedaan moet worden om de kinderen uit 'de maatschappelijke achterhoede' – hoe weldadig doet dit beeld aan vergeten bij het gebruikelijke 'de onderste lagen van de maatschappij' – de gelegenheid te geven om aan te tonen, wat er aan ontplooiingsmogelijkheden in hen schuilt.

DAT dit werk de schrijver ter harte gaat kan, althans gedeeltelijk, verklaard worden uit zijn levensloop. In 1913 geboren, op 13-jarige leeftijd de wereld in als loopjongen. Al werkende zich geschoold tot vakarbeider. In de avonduren studeren: burgeravondschool, kaderschool, avondulo, avondlyceum. Leider van cursussen voor jeugdige werklozen. Diploma maatschappelijk werker gehaald en gewerkt onder onmaatschappelijke gezinnen. Via het Nutsseminarium voor Pedagogiek de middelbare akten A en B voor dit vak veroverd. Daarop volgt dan de studie aan de universiteit te Utrecht met de promotie in 1968. Thans is Dr. Grandia adjunct-directeur van het Wetenschappelijk Bureau voor het Onderwijs te Rotterdam (Directeur Dr. E. Pelosi) en sociaal-pedagogisch adviseur van de afdeling onderwijs, jeugdzaken en vormingswerk. Inmiddels is nu van zijn hand verschenen een project 'Onderwijs en sociaal milieu', waarover hieronder meer. Dank zij de volledige medewerking van het Rotterdamse gemeentebestuur is reeds in de lopende cursus 1968/1969 een begin gemaakt met de uitvoering van dit plan.

HET PROBLEEM, waarom het hier gaat is niet van vandaag of gisteren. In Den Haag b.v. heeft de gemeentelijke commissie die de toelating tot

middelbare scholen regelde, reeds in de tien jaren voor de oorlog zich bezig gehouden met de vraag hoe men op het spoor kon komen van de kinderen, die voordien nooit verder kwamen dan de lagere school, en die toch misschien voortgezet onderwijs zouden kunnen volgen. Tot een bevredigende oplossing van dit vraagstuk is het ondanks enige proeven niet gekomen. Wel heeft men van gemeentewege toelagen voor begaafden, van wie de ouders minvermogen waren, beschikbaar gesteld (na de oorlog), zodat die de H.B.S. of het Gymnasium konden volgen. Ook zijn er eerst door particuliere fondsen en later mede door het rijk studiebeurzen aan studenten gegeven, waarmee verscheidene jongeren geholpen werden, die anders geen kans gekregen zouden hebben. Maar, om tot de eerstgenoemden terug te keren, in bepaalde stadswijken bleven er nog altijd scholen, die nooit een leerling voor een middelbare school leverden.

VAAK is te gauw aangenomen, dat hier niets aan te doen was. De erfelijke aanleg zou immers ontoereikend zijn. En bovendien, maar dit pas in de tweede plaats: het gebrek aan medewerking van de ouders en hun sociaal milieu, om niet te zeggen tegenwerking sloot bij voorbaat elke verandering in de nu eenmaal bestaande toestand uit. Onder de stellingen toegevoegd aan het proefschrift van Grandia komen er enige voor die, zonder het uit te spreken, veronderstellen: dat nog nooit proefondervindelijk vastgesteld is in hoeverre het aan erfelijke belemmeringen en in welk opzicht en in hoeverre aan milieuhinderpalen te wijten is, dat zoveel kinderen niet verder komen dan het eind van de lagere school of zelfs dat niet klaar spelen. Ik citeer er enige:

Er zijn redenen om aan te nemen, dat in onze tijd het maatschappelijk achterblijven en de maatschappelijke achterstelling, zoals deze o.a. tot uitdrukking komen in een zeer beperkte deelname van jongeren uit de sociaal lagere milieus aan middelbaar en universitair onderwijs, minder hebben te maken met de sociale verhoudingen in onze maatschappij en meer direct verband schijnen te houden met de opvattingen der ouders en de levensstijl van het gezin, waarin jeugdigen opgroeien en volwassen worden.

En wat deze levensstijl betreft:

Het gedrag en de opvattingen der bewoners van volks- en achterbuurten van een grote stad worden in hoge mate bepaald door de beperkte rechtszekerheid en de materiële en geestelijke tekorten waaronder zij tot voor enige decennia hebben geleefd.

WIE op grond van veel uitvoerig sociaal-pedagogisch onderzoek tot deze conclusie is gekomen, ziet mogelijkheden dat er iets gedaan wordt om dit te veranderen en komt als vanzelf tot de stelling:

Een schoolpedagogische dienst kan een doeltreffend instrument zijn om maatschappelijk achterblijven te beperken resp. te voorkomen en maatschappelijke achterstelling op te heffen.

Hiermee zijn wij tot de kern van de zaak, die Grandia welsprekend bepleit, gekomen. Zijn hart gaat uit naar de kinderen uit de maatschappelijke achterban. Hun moet een beter uitzicht geopend worden. Bij dit 'beter' behoeft men niet in de eerste plaats te denken aan stijgen op de welvaarts ladder (niet onbelangrijk voor wie gedoemd zijn onderaan te blijven staan) maar ook, ja vooral, aan de mogelijkheid te voorkomen, dat wat in kiem in hen aanwezig is, vertrappt wordt voordat het een kans tot ontplooiing krijgt. Elk mensenkind komt tot zijn recht, als het ontdekt tot iets in staat te zijn en de gelegenheid krijgt dat waar te maken.

Het is pionierswerk, dat zij, die dit begonnen zijn op zich genomen hebben. Hoge eisen worden gesteld aan alle medewerkers, aan hun toewijding, hun volharding, hun objectiviteit bij het beoordelen van de resultaten en bovenal aan hun geestelijke lenigheid, hun bereidheid tot koerswijziging onderweg, eventueel tot terugkeren op hun schreden om dan op een andere wijze weer verder te gaan. In een volgend nummer bijzonderheden over het 'hoe?'. Pr.

ONS ONDERWIJS

DESKUNDIGEN van de Organisatie voor Europese Samenwerking en Ontwikkeling hebben hun oordeel gegeven over het Nederlandse onderwijs, en zij vinden het conservatief en onvoldoende democratisch. Bepaalde tradities dreigen 'verstikkend te gaan werken', terwijl ons gehele systeem problematisch wordt gevonden. Daarover lezen wij: 'Diepgaande hervormingen in het Nederlandse onderwijs zijn volgens de commissie dan ook alleen te verwezenlijken, als er een grote mate van overeenstemming bestaat tussen de overheid en de katholieke en protestantse autoriteiten, die in feite het bijzonder onderwijs vertegenwoordigen. En met alle eerbied voor de noodzaak in Nederland van 'n dergelijke over verschillende partijen verdeelde controle van ons onderwijs voegt de commissie daar – voorzichtig – aan toe, dat deze gang van zaken haar meer een garantie voor conservatisme lijkt dan een instrument voor democratische controle en vooruitgang van het onderwijs.'

Ik keur af wat je zegt, maar tot in de dood zal ik je recht verdedigen, om het te zeggen.
VOLTAIRE

Bekrompen besluit

WAT is er nu eigenlijk aan de hand met de z.g. Koninklijke goedkeuring van de Nederlandse Vereniging van Homofielen? Zoals men weet is deze bij Koninklijk Besluit van 27 maart j.l. geweigerd. Wat betekent dat? Eerst dit: Wat betekent de z.g. 'Koninklijke goedkeuring'? Om te beginnen is het helemaal geen 'goedkeuring' en zeker niet 'door de Koningin'. Het is een besluit van de 'Kroon' dat onder bepaalde voorwaarden tot stand komt. En het houdt in de erkenning als rechtspersoon van een bepaalde vereniging. Het betekent o.a. dat het bestuur (meestal vertegenwoordigd door voorzitter en secretaris) rechtsgeldige overeenkomsten kan aangaan namens de hele vereniging. Het is dus een praktische maatregel, die met 'goedkeuring' niets te maken heeft. De weigering van deze erkenning bemoeilijkt het werk van de vereniging, en dat is in dit geval zeer te betreuren.

IMMERS, het is een algemeen belang dat de Vereniging van Homofielen haar werk kan doen ten bate van de homofielen en daardoor van de gehele samenleving. Zij verdient daarbij steun en aanmoediging. Niemand is gebaat met achterbaksheid, verkettering en miskenning die rondom de homofilie zo licht ontstaan. Homofilie is geen zaak voor morele verontwaardiging. Zij vereist begrip. Uit de Kamerdebatten bij de begroting van justitie blijkt dan ook dat de meerderheid eigenlijk vóór de z.g. Koninklijke goedkeuring van het C.O.C. (de vereniging van homofielen) is. Duidelijk tegen zijn alleen de protestantse partijen en de boeren en (misschien) een deel van de V.V.D. Bovendien hebben zich ruim 150 vooraanstaande Nederlanders al vroegtijdig door middel van een petitie aan de minister voor deze erkenning uitgesproken. Daaronder bevonden zich een aantal zeer vooraanstaande protestanten en katholieken en uiteraard ook humanisten, zoals b.v. Belinfante, Kooy en Van Praag. Waarom heeft de minister de erkenning dan toch geweigerd?

HET K.B. zegt: 'Omdat een deel van de werkzaamheid van de vereniging bestaat in het mo-

gelijk maken en bevorderen van handelingen en verhoudingen die tegen de huwelijkstrouw indruisen, zou het in strijd zijn met het algemeen belang haar de gevraagde erkenning als rechtspersoon te verlenen.'

Waar slaat dat op? Hierop, dat ook gehuwde homofielen lid kunnen worden en eventueel homofiele verhoudingen kunnen aangaan. Dat blijkt uit sommige advertenties in het blad van de vereniging. Weliswaar vindt men die advertenties ook wel in andere bladen, maar daar heeft de minister geen boodschap aan. Weliswaar kan men in redelijkheid de hier gevergdde 'huwelijkstrouw' niet zonder meer verlangen, maar daaraan wordt stilzwijgend voorbijgegaan. Weliswaar kan een dergelijke verhouding in het belang van 'het' huwelijk zijn en aangegaan worden met medeweten van de andere partner, maar zij 'druist in tegen het algemeen belang'. Is dat zo?

DE vereniging is in beroep gegaan bij de Raad van State. Er is nog hoop op een verstandiger beslissing. Is de Raad van State dan zoveel liberaler dan de minister? Niemand die de minister kent, zal dat beweren. Maar men mag hopen dat de Raad van State niet zozeer als de minister wordt blootgesteld aan de druk van formalistische bekrompenheid. Het is zelfs de vraag of de Raad van State het Koninklijk besluit wel in stand kan laten. Het algemeen belang waarop het zich baseert is dat van de handhaving van de huwelijkstrouw (art. 158 B.W.). Maar de konsekwentie van het K.B. zou zijn dat de vereniging zich ging betyveren om gehuwde aspirant-leden eerst de eis te stellen van echtscheiding alvorens ze als lid te aanvaarden. Dan is er immers in een homofiele verhouding niets onwettigs meer. En welk algemeen belang zou daarmee gediend zijn? Zeker niet de 'huwelijkstrouw'. Het is trouwens zeer de vraag of de inhoud van dit begrip, dat in de wet niet gedefinieerd wordt, zich dekt met het gebruik dat het K.B. ervan maakt. Het lijkt meer de stok om de hond te slaan. Ook daarom kan men spreken van een bekrompen besluit.

J. P. VAN PRAAG

HEINTJE

ONS aller gouden-platen-Heintje uit Limburg hangt een aanklacht wegens pornografie boven het hoofd. Alihans, wanneer de rechtbank niet gunstig gezind is tegenover drie redacteurs van het Nijmeegs Universiteitsblad, die daar terecht moesten staan naar aanleiding van de publikatie in het NUB van een als pornografie beschouwd verhaal van Apollinaire. Van de afloop van het proces zou het namelijk afhangen of zij de aanklacht tegen Heintje metterdaad indienen. De drie NUB-redacteurs, drs. B. Wasser, J. Lenferink en C. Willemen menen, dat wanneer zij van pornografie worden beschuldigd ook Heintje, alsmede zijn tekstdichters en platenmaatschappij, voor hetzelfde delict aangeklaagd dienen te worden. 'Wij constateren', aldus hoofdredacteur Wasser, 'dat Heintje dagelijks veel kwalijker zaken de wereld inzingt.' Deze schokkende conclusie baseren de drie NUB-redacteurs met name op de teksten van Heintjes gouden platen 'Omaatje Lief' en 'Mamma'.

'WE hebben de mensen met onze publikatie van seksuele angsten willen bevrijden, maar wat doet Heintje? Hij zingt liederen waarin een machts-greep wordt gedaan op het kind, dat als een knuffeldier wordt beschouwd van moeders en oma's. De ideologie die hier achter zit deugt niet', aldus drs. Wasser. De gedagvaarde NUB-redacteurs meenden dan ook dat Heintjes platen aanstootgevend zijn en een oneerbaar seksueel karakter dragen betreffende een relatie tussen moeder en zoon, respectievelijk grootmoeder en kleinkind. De geestelijke gezondheid van het Nederlandse volk wordt volgens hen hier in krachtige mate verziekt door het provoceren van tegen de natuur van het kind gerichte relaties met personen van oudere leeftijd. 'Niet wij moeten worden aangeklaagd', aldus drs. Wasser, 'maar de maatschappij en de daarin bestaande verkeerd gerichte seksuele tendenzen, waarvan Heintje het prototype is.'

(De Volkskrant)

ECHTSCHIEDINGSRAPPORT

1. ECHTSCHIEDING bij onderling goedvinden moet door de wet worden erkend. 2. Echtscheiding op éézijdig verzoek dient door de rechter zonder enig nader onderzoek na verloop van een bepaalde wachttijd te worden uitgesproken. De commissie denkt aan een wachtperiode van één jaar. 3. Door het bovenstaande vervalt het bestaan van wettelijke echtscheidingsgronden. 4. Er is geen reden een afwijkende regeling te ontwerpen voor het geval dat een der echtgenoten geestelijk of lichamelijk onvolwaardig is of door de strafrechter langdurig uit de maatschappij verwijderd is. 5. Scheiding van tafel en bed dient te worden afgeschaft. 6. In beginsel is er voor een gewezen echtgeno(o)t(e) geen plaats voor een recht op alimentatie. De commissie erkent echter uitzonderingen op deze regel. 7. Een ten gevolge van het overlijden uit te keren pensioen dient voor een deel aan eerdere echtgenoten te worden uitgekeerd. 8. In het geval van echtscheiding bij onderling goedvinden dient het mogelijk te zijn dat de rechter terstond nadat het verzoek tot echtscheiding is ingediend, een definitieve gezagsregeling over de kinderen uitsprekt. 9. De rechter behoort ook een derde met het gezag over de kinderen te kunnen belasten. 10. De wet moet de rechter de mogelijkheid geven een bezoekregeling op te leggen ten behoeve van de niet met het gezag beklede ouder. 11. De echtscheidingsprocedure dient te worden aangevangen met een verzoekschrift en te eindigen met een beschikking. 12. Een verzoeningspoging is eenodeloze belasting voor alle betrokkenen. 13. Het verlof, dat de vrouw thans nog nodig heeft om hangende het geding een andere woonplaats te hebben, behoort als verouderd te vervallen, tegelijk met de nog bestaande wettelijke verplichting voor echtgenoten om samen te wonen. 14. Zoveel mogelijk moeten alle vorderingen die met de echtscheiding samenhangen worden geconcentreerd ter bevordering van snelheid en eenvoud (en dus beperking van kosten).

DIT zijn de conclusies, die het slot vormen van een rapport, dat zojuist is verschenen. Dit rapport beoogt een antwoord te zijn van humanistische zijde in Nederland op het voorlopig voorontwerp voor een nieuwe regeling van het echtscheidingsrecht, op basis waarvan de minister van justitie in de loop van dit parlementaire jaar een ontwerp bij de Staten-Generaal zal indienen. Het rapport is uitgebracht door een commissie van de Humanistische Stichting Socrates onder voorzitterschap van prof. mr. J. A. Ankum. Deze commissie is ingesteld na een juristenconferentie, die in 1966 werd gehouden. De inleidingen zijn toen opgenomen in een brochure, getiteld 'Humanisten over echtscheiding'. Het is bijzonder verheugend, dat van humanistische zijde een visie is gegeven op deze toch wel zeer aktuele zaak. Het mag wel als bekend worden verondersteld, dat het echtscheidingsrecht in Nederland sterk verouderd is en dat een ieder, die daar rechtstreeks of zijdelings bij betrokken is, hoopt op een regeling, die aan de eisen van deze tijd beantwoordt.

U kunt het rapport bestellen door storting of overschrijving van f 2,50 op postrekening 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond te Utrecht. De reeds in 1966 verschenen brochure 'Humanisten over echtscheiding' is nog verkrijgbaar. Prijs f 1,80.

'GEEN maatschappelijk verkeer is dragelijk of bestaanbaar zonder mij. Geen volk zou zijn vorst, geen knecht zijn patroon, geen meid haar mevrouw, geen leerling zijn meester, geen vriend zijn vriend, geen vrouw haar man, geen huurder zijn huisbaas, geen student zijn studiegenoot, geen gastheer zijn gast langer kunnen verdragen, wanneer zij elkaar niet eens ongemerkt vleien of bedriegen konden, wijselijk voor elkanders gebreken een oogje dicht deden en als zij elkaar niet steeds opnieuw de honing der zotheid om de mond smeerden.

DE ZOTHEID is de bron van alle leven en van alle levensgeluk, want wat is er zotter dan liefde en voortplanting? Of is het geen zotheid: de manier, waarop de vrouwen de mannen behagen, de mannen achter de vrouwen aanjagen? Ja, het ganse leven is niet meer dan een speling van de Zotheid, want zelfs kunsten en wetenschappen vinden hun oorsprong in ijdele roemzucht, die onder de vormen der zotheid één der zotste is.

Wie volmaakt verstandig en ernstig is, kan niet leven. Daarom kussen en knuffelen wij kleine kinderen, dan omdat ze nog zo heerlijk dwaas zijn? En wat anders maakt de jeugd zo bevalig? Veel weten baart veel smart en weinig vreugde; domkoppen en zotten zijn veel gelukkiger dan de wijzen...

MEN moet beginnen zichzelf wat te vleien en goed te keuren om anderen welgevallig te kunnen zijn. Waarom zou men de ware geleerdheid nastreven? Hoe onbekwamer iemand is hoe gemakkelijker hij het heeft en hoe meer hij wordt bewonderd. Zie maar eens naar professoren, dichters en redenaars. Want zo is de menselijke geest gemaakt, dat hij veel meer onder de indruk komt van malligheid dan van de waarheid. Ga maar naar de kerken: als er over ernstige dingen gepreekt wordt, zit alles te dommelen, te geeuwen en zich te vervelen. Maar als de predikant een of ander gek verhaalje begint te vertellen, worden zij wakker, gaan rechtop zitten en hangen aan zijn lippen. Het is menselijk te dwalen, waarom zal men dan de mens ongelukkig noemen, omdat hij dwaalt, omdat hij toch zo geboren en zo gemaakt is? Beklaagt men de mens soms ook, omdat hij niet vliegen kan of niet op vier poten loopt? Niets is ongelukkig, wanneer het naar zijn aard leeft. Tot het uiterste verderf zijn de wetenschappen uitgedacht, die zo weinig strekken tot geluk, dat zij zelfs datgene in de weg staan, waartoe zij uitgevonden heten...

WIJSHEID is ongelukkig. De handen staan de wijze altijd verkeerd, bij de maaltijd, de dans, het spel, het gezellig gesprek. Moet hij iets kopen of een overeenkomst sluiten dan gaat het zeker mis. Wijsheid staat het goed uitvoeren van een ding in de weg. Uit schaamte, uit beschroomdheid pakt de wijze niets aan, terwijl de dwaze er lustig op los gaat. Slechts de dwaasheid maakt gelukkig: dwalen, zich vergissen, onwetend zijn is mens zijn. Hoeveel beter in het huwelijk blind te zijn voor de fouten van de echigenote dan in jalouzie zichzelf te verderven en alles met tragedies te vervullen. Vleierij is deugd. Geen trouw zonder een weinig vleierij. De welsprekendheid, de geneeskunst, poëzie, bestaan uit vleierij. Het is de honing en de zoetheit van alle menselijke zeden...

NU dit jaar naar aanleiding van de herdenking van Erasmus' geboorte (500 jaar geleden – over het precieze jaar is men het nog niet geheel eens –) deze 'kerkvader van het humanistisch christendom' opnieuw in de belangstelling van velen zal komen, geven wij hieronder een fragment van zijn autobiografie in Nederlandse vertaling. Het is die levensbeschrijving door Erasmus zelf, die hij insloot bij zijn testamentaire beschikking, die hij april 1524 vanuit Bazel aan zijn Leuvense vriend Conrad Goclenius zond. Behalve de autobiografie deed hij hem ook een legaat van 1900 dukaten toekomen en een zilveren beker. Het fragment geeft een goed inzicht in de problemen van de hervormingstijd, het maakt ons duidelijk dat er in bepaalde opzichten merkwaardig veel gelijkenis is met de dingen, die wij thans op het kerkelijk erf beleven. De tekst is te vinden in de uitgave van Erasmus' Brieven van P. S. Allen, Deel I, Oxford 1906, blz. 46 e.v. Een goede Duitse vertaling met een enkele toelichting verscheen onlangs als inleiding bij de Katalog 73 van het Haus der Bücher A.G. te Basel.

Erasmus' autobiografie

'GEBOREN te Rotterdam, daags vóór het feest van Simon en Judas¹⁾. Nu ongeveer zevenenvijftig jaar oud. De moeder heette Margareta, dochter van een arts, genaamd Peter, afkomstig uit Zevenbergen. Haar beide broers zag hij in Dordrecht nog in leven, bijna negentig jaar oud. De vader heette Gerhard. Hij had in stilte een relatie met Margareta, met wie hij later wilde trouwen. Sommigen vermoedden dat zij al intieme omgang hadden. Gerhards ouders en broers vonden dat dit niet te pas kwam. Zijn vader heette Elia, zijn moeder Catharina, beiden bereikten een hoge leeftijd, Catharina bijna vijfennegentig jaar. Er waren tien broers, geen zusters, allen van dezelfde vader en moeder, allen gehuwd. Gerhard was op één na de jongste. Het leek vanzelfsprekend dat uit dit grote aantal één kind zijn leven aan de dienst van God zou wijden, een bij vele ouders levende wens. De broers zagen niet graag dat het vermogen zou verminderen – liever zouden zij zich bij hem tegoed doen. Toen het Gerhard duidelijk werd, dat men hem met aller instemming op alle manieren van het huwelijk wilde afhouden, nam hij in zijn wanhoop heimelijk de vlucht en schreef onderweg aan zijn ouders en broers een vertwijfelde brief, met als laatste groet: 'Vaart wel, ik zal u nooit terug zien'. De vrouw, waarop hij hoopte bleef in verwachting van een kind achter. Het kind werd bij de grootmoeder opgevoed.

GERHARD ging naar Rome. Hij voorzag in zijn levensonderhoud door het afschrijven van boeken – de boekdrukkunst was toen nog niet uitgevonden. Het ging hem heel goed en hij genoot van zijn jeugd. Weldra zette hij zich tot ernstige studie. Hij blonk uit in Grieks en Latijn, maar ook op het gebied van de rechtswetenschap toonde hij uitzonderlijke kwaliteiten. Te Rome waren toen verwonderlijk veel geleerden. Hij liep college bij Guarino. De klassieke schrijvers had hij eigenhandig gekopieerd.

TOEN zijn ouders vernomen hadden dat hij te Rome was, schreven zij hem dat het meisje dat hij had willen trouwen overleden was. Hij geloofde dit, werd uit droefheid priester en wijdde zich geheel aan de godsdienst. Toen hij naar huis was teruggekeerd merkte hij dat men hem bedrogen had. Zij zag echter geheel van het huwelijk af, en ook hij zocht geen toenadering meer. Hij zorgde voor een goede opvoeding van het kind, dat al op zijn vierde jaar naar school gezonden werd. Daar maakte het echter de eerste tijd nauwelijks vorderingen in het saai onderwijs, waarvoor het niet geschikt was.

Op zijn negende jaar zond zijn vader hem naar Deventer²⁾, de moeder ging mee om voor het kind te zorgen. De school was daar toen nog barbaars. Men behandelde het 'Pater meus' en moest de tijden opzeggen. Verder hield men zich bezig met Eberhard³⁾ en Johannes van Garlandia⁴⁾, alleen Alexander Hegius⁵⁾ en Johannes Synthen⁶⁾ zetten betere schrijvers op hun programma. Door oudere collega's kreeg hij uit de lessen van Synthen toch een voorproefje van de betere lectuur. Later volgde hij ook Hegius

Erasmus – medaille van Quinten Matsijs, ± 1519

nogal eens, echter alleen op feestdagen, wanneer hij college voor allen gaf. Hier kwam hij tot de derde klas, toen ontnam de pest, die daar hevig toesloeg, aan de dertienjarige zijn moeder. Toen de ziekte dagelijks erger werd en het gehele huis waarin hij woonde verlaten was, keerde hij terug naar zijn geboorteplaats. Na het vernemen van het droeve nieuws werd ook Gerhard ziek en stierf kort daarop. De beide ouders waren even veertig jaar geworden.

DE VADER had zijn drie beste vrienden als voogden aangesteld. Van hen was Peter Winckel, schoolmeester te Gouda, de voornaamste. Het legaat zou redelijk geweest zijn, als de voogden het te goeder trouw hadden beheerd. De jongen stuurden zij naar 's-Hertogenbosch, hoewel hij al geschikt was voor de universiteit. Zij wilden echter geen academische opleiding, omdat zij de jongen geestelijke wilden laten worden.

door hemzelf beschreven

In 's-Hertogenbosch bracht hij drie jaar door bij de Broeders des Gemeenen Levens, waar toen Romboldus⁷⁾ doceerde: in feite verloren jaren. Deze gemeenschap heeft zich al ver verbreid, maar zij zijn verderfelijck voor talentvolle jongelui, het zijn kweekplaatsen van monniken. Romboldus was bijzonder op de jongen gesteld en trachtte hem te bewegen tot zijn gemeenschap toe te treden. De jongen verontschuldigde zich door te zeggen dat hij nog te jong en te onervaren was. Toen ook hier de pest uitbrak en hij voortdurend te lijden kreeg van de vierdedaagse koorts, keerde hij naar zijn voogden terug als een jongeman, wiens goede levensstijl liet zien, dat hij al verschillende goede schrijvers bestudeerd had.

EEN der voogden stierf aan de pest, de beide andere begonnen, nadat zij een niet erg goed beheer gevoerd hadden, over het klooster te praten. De jongeman, die neerslachtig geworden was door een koorts, die hem meer dan een jaar in zijn greep hield, was niet afkerig van een vroom leven, maar van een klooster moest hij niets hebben. Daarom besloten zij hem bedenktijd te geven. Ondertussen wist een voogd te bewerken dat hij gevleid en geplaagd werd en zijn nog weinig weerkrachtige geest onder druk werd gezet. Inmiddels vond men een plaats in het klooster van de Reguliere Augustijner Koorheren, in 'Zion' bij Delft, het moederhuis van het kapittel.

Toen de dag om te antwoorden gekomen was, gaf de jongeman het verstandige antwoord dat hij nog niet wist wat de wereld te bieden had, noch wat het klooster kon bieden, noch hoe het met hemzelf stond, dat het hem daarom bijzonder leek nog een paar jaar naar school te gaan tot hij met zichzelf in het reine gekomen zou zijn.

Toen hij dit gedecideerde antwoord van de jongeman hoorde barstte Peter in woede uit en zei: 'Dan heb ik tevergeefs met zoveel moeite een dergelijke plaats voor je proberen te bereiken. Je bent een nietsnut, je geest deugt niet. Ik leg het voogdijdschap neer. Zie maar waar je van moet leven'. De jongeman antwoordde dat hij het besluit aanvaardde en oud genoeg was om het zonder voogden te kunnen stellen. Toen Peter zag dat hij met dreigen niets bereikte, haalde hij zijn andere broer, die ook voogd was, een koopman, erbij.

VAN alle kanten werd hij bewerkt. Zijn vriend zegde de vriendschap op. De koorts hield aan, maar hij voelde nog niets voor het klooster tot dat hij bij toeval het klooster Emaus of Steyn bij Gouda bezocht. Daar vond hij Cornelis, een kamergenoot uit Deventer, terug. Cornelis had nog geen wijding ontvangen. Hij had Italië bezocht, maar was weinig verrijkt aan kennis weer naar huis teruggekeerd. Uit eigenbelang gaf hij met grote welbespraaktheid een beeld van het leven als geestelijke: de grote bibliotheek, de vrije tijd voor studie, de vredige sfeer en de bovenaardse broederschap. Waarom ook niet? Banden van jeugdvriendschap bonden de kameraden. Van alle kanten lokte en dreigde men. De koorts maakte hem moe. Hij verkoos Steyn boven Delft, dat hij verfoeide. Tot zijn wijding werd hij vriendelijk behandeld.

Hoe jong hij ook was, toch voelde hij wel dat daar geen echte vroomheid was. Wel wist hij de

gehele kloostergemeenschap voor studie te interesseren. Schaamtegevoelens, dreiging en armoe de weerhielden hem ervan vóór het afleggen van de gelofte heen te gaan. Hij deed dan ook de gelofte.

DE BISSCHOP van Kamerijk, Hendrik van Bergen, had hem min of meer bij toeval ontdekt. Deze hoopte de kardinaalshoed te verkrijgen en dit zou hem ook gelukt zijn als hij maar genoeg geldmiddelen had gehad. Voor deze reis had hij iemand nodig, die ervaren was in het Latijn. Door hem werd de jongeman dan ook uit het klooster weggeroepen met dispensatie van de bisschop van Utrecht. Dit was voldoende. Maar ook van de overste van de orde wist hij toestemming te verkrijgen. Hij werd opgenomen in de bisschoppelijke hofhouding, maar bleef in het monniksgewaad.

Toen voor de bisschop de kans op een kardinaalshoed verkeken was en Erasmus hem leerde kennen als een weinig betrouwbare beschermheer, wist hij te bereiken dat men hem voor studie naar Parijs liet gaan. Hem was een jaargeld beloofd, maar hij ontving niets. Zo zijn de vorsten. Daar liep hij in het Collège Montaigu een ziekte op, die zijn vroeger gezonde gestel ruïneerde. Daarom ging hij terug naar de bisschop, waar hij met onderscheiding ontvangen werd. Hij herstelde te Bergen en keerde terug naar Holland met het voornemen daar bij de zijnen te blijven. Zij wisten hem aan te sporen om nogmaals naar Parijs te gaan. Verstoken van een beschermheer moest hij daar meer in leven zien te blijven, dan er van studie sprake was, en de telkens weer terugkerende pest dwong hem jaarlijks naar zijn land terug te keren. Hij zag af van theologische studie omdat hij zich niet geroepen voelde de gehele basis van de theologie omver te werpen en op de ketterlijst te komen. Toen tenslotte de pest een heel jaar aanhield zag hij zich genoodzaakt naar Leuven te verhuizen.

ONDERTUSSEN bezocht hij Engeland op verzoek van Lord Mountjoy⁸⁾, eerst zijn leerling, later zijn beschermheer, maar meer vriend dan weldoener. In deze tijd kwam hij in de gunst bij praktisch alle welgezinde Engelsen, vooral hierom, omdat hij na te zijn beroofd aan de kust van Dover zich niet gewroken had, maar een geschrift uitgaf met opdracht aan de koning en heel Engeland. Met veel beloften liet hij zich eindelijk overhalen naar Engeland terug te komen; daar genoot hij enige tijd de vriendschap van de aartsbisschop van Canterbury. Toen de beloften niet in vervulling gingen zette hij koers naar Italië, dat hij altijd al vurig verlangde te bezoeken.

Hij bleef ruim een jaar te Bologna, reeds op de wat gevorderde leeftijd van bijna veertig jaar. Vandaar naar Venetië, waar hij de Adagia in druk gaf, daarop naar Padua, waar hij de winter doorbracht en dan naar Rome, waar hem een roemvol onthaal wachtte. Vooral Raffaele Riario, kardinaal van San Giorgio, was hem zeer welgezind. Het lot voorspelde veel goeds, maar toen na de dood van Hendrik VII zijn zoon in Engeland aan de macht zou komen, riepen brieven vol beloften hem terug naar Engeland. Toen deze beloften weer niet in vervulling gingen keerde hij in stilte naar Brabant terug, waar hij als raadsman aan het hof van keizer Karel V op advies van diens grootkanselier Johannes Silvagius, een plaats kreeg. De rest is je bekend.

VAN de verandering ten aanzien van zijn kloosterstaat heeft hij rekenschap afgelegd in zijn eerste verdedigingsgeschrift ten antwoord op aantijgingen van Edward Lee⁹⁾. Zijn uiterlijk kun je wel beschrijven. Hij had steeds een zwakke gezondheid, dikwijls had hij te kampen met koorts, vooral in de vastentijd vanwege het eten van vis, waarvan hij de lucht alleen al niet kon verdragen. Hij had een eenvoudig karakter, zozeer afkerig van leugens dat hij als kind al leugenachtige jongens haatte en op oudere leeftijd er lichamelijk op reageerde. Onder vrienden sprak hij meer vrijuit, dikwijls meer dan goed voor hem was. Hij was gevoelig, nooit tevreden met wat hij zelf schreef. Met zijn uiterlijk was hij zo weinig ingenomen, dat zijn vrienden hem er nauwelijks toe konden brengen zich te laten portretteren. Eer en rijkdom verachtte hij steeds: als hij geld gehad zou hebben, zou hij een unieke maccenas geweest zijn.

Hij begunstigde de humanistische studie meer dan wie ook, hetgeen hem zeer gehaat maakte bij de ongeletterden en monniken. Tot zijn vijftigste jaar is hij nooit met de pen tegen iemand ten strijde getrokken – hij werd ook zelf niet aangevallen. Zijn beginsel was niemand met zijn pen te kwetsen. Het eerst werd hij door Lefèvre¹⁰⁾ aangevallen, want de moeilijkheden met Van Dorp¹¹⁾ konden onderling geregeld worden. Bij het antwoorden hield hij een gematigde stijl. De Lutherse tragedie heeft hem ondraaglijk veel vijandschap bezorgd – door beide partijen werd hij uiteengescheurd, terwijl hij juist beide van raad wilde dienen.

(Tot zover deze autobiografie van Erasmus, door hem in de derde persoon geschreven).

S. L. VERHEUS

- 1) Het feest van Simon en Judas vindt plaats op 28 oktober; de geboortedag is dus 27 oktober. Hierover zijn alle geleerden het eens. Het jaar 1469 wordt door sommigen nog voor onzeker gehouden.
- 2) Deventer was een bekend centrum van geestelijk leven. Hier waren ook de Broeders des Gemeenen Levens werkzaam, die kring waaraan wij een boekje als de 'Navolging van Christus' te danken hebben. Uit de tekst blijkt dat Erasmus met deze monnikenvroomheid toch niet veel op had.
- 3) Van Eberhard (± 1200) werd op de scholen een veelomvattend gedicht behandeld, Graecismus geheuten, waarin allerlei rhetorische en grammatikale kwesties aan de orde kwamen.
- 4) Joh. van Garland leefde in het midden van de 12e eeuw. Hij schreef een verzamelwerk met allerlei uittreksels uit pauselijke decreten en boeken van kerkvaders, genaamd 'Evangelische Kandelaar'.
- 5) Hegius was een graecus, die te Deventer werkzaam was.
- 6) Johan Synthen of Syntheim schreef grammatikale commentaren op de leer van de Alexandriërs.
- 7) Van Romboldus is ons verder niets bekend.
- 8) Lord Mountjoy = William Blount, Baron Mountjoy.
- 9) Eduard Lee, afkomstig uit Kent was een fel bestrijder van Erasmus. Hij was kapelaan van Hendrik VIII, kanselier van Salisbury en aartsbisschop van York. Erasmus verdedigde zich door het schrijven van een apologie, die in Antwerpen het licht zag.
- 10) Lefèvre, Frans humanistisch georiënteerde katholieke geleerde, die in conflict kwam met de theologische faculteit van Parijs. Op een bepaald ogenblik kwam hij tot een pennestrijd tegen Erasmus.
- 11) Dorpius (1483–1525), theoloog te Leuven, kwam in conflict met Erasmus n.a.v. diens uitgave van het Griekse Nieuwe Testament. Later kwam hij echter meer aan de zijde van Erasmus.

Voor ons bureau

PUBLICITEIT EN INFORMATIE

zoeken wij een assistente, die in staat moet zijn om zowel mondeling als schriftelijk algemene inlichtingen te verstrekken.

Voorts om boeken en brochures te verkopen en de omzet van periodieken te vergroten.

Daarvoor is nodig een goede algemene ontwikkeling, een humanistische gezindheid en belangstelling voor het werk van het Verbond, alsmede enige administratieve ervaring, w.o. de verzorging van correspondentie.

Opleiding: M.M.S. of daarmee overeenkomend.

Salaris: in overeenstemming met leeftijd en ervaring.

Sollicitaties te richten aan:

De directeur van het Humanistisch Verbond, postbus 114, Utrecht.

Zo juist verschenen

HUMANISME

ook uw kijk op het leven?

door C. M. Schonk

Een boekje over het humanisme waarop lang is gewacht. In eenvoudige, heldere taal zet de schrijver de humanistische principes en de humanistische kijk op het leven uiteen.

Het vermogen van de auteur om moeilijke dingen op voor ieder begrijpelijke manier duidelijk te maken, hangt ongetwijfeld samen met zijn eigen levensgeschiedenis. Hij begon op dertienjarige leeftijd als spoeljongen, gaf later leiding aan wetenschappelijke onderzoeken en nam in 1950 de leiding op zich van de humanistische geestelijke verzorging in de arbeiderskampen. Hij heeft veel gespreksgroepen geleid en ook daarmee contact gehouden met de zoekende en vragende mens.

U kunt dit boekje bestellen door storting of overschrijving van f 4,50 op postrekening 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht.

ANNONCES:

Wednr., 64 j., het alleen-zijn moe, gepens., z. k., in bezit van nieuwe woning in buitenwijk, zoekt een **nette vrouw** met zacht karakter, z. k., pl.m. 50-55 j., om samen de eenzaamheid op te heffen. Brieven onder nr. 11 aan Administratie Mens en Wereld.

Woord van de Week

Indien u nu f 3,75 overschrijft op postrekening 58 t.n.v. 'Het Woord van de Week' te Utrecht ontvangt u alle nog verschijnende nummers in het 2e kwartaal gratis en heeft u het abonnement over het 2e halfjaar voldaan. Het Woord van de Week bevat o.m. de teksten van de radio-lezingen.

Proefnummer gratis.

Verkrijgbaar is het rapport

ECHTSCHIEDING

24 blz. f 2,50

Dit rapport is van een commissie, ingesteld door de Humanistische Stichting Socrates, na een juristenconferentie over dit onderwerp. De inleidingen daarvan verschenen in 1966 in druk onder de titel Humanisten over echtschiding. 32 blz. f 1,80

Beide uitgaven uitsluitend te bestellen door storting of overschrijving op postrekening 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht.

De zin der Vergelding van

Prof. Dr. L. Polak

Van dit uit 2 delen bestaande standaardwerk is nog een klein aantal exemplaren in voorraad. Prijs f 7,50 per twee delen.

Bestellingen uitsluitend per giro 30 49 60 t.n.v. Het Humanistisch Verbond - Utrecht.

INDEX-CIJFERS

van de kosten van het levensonderhoud voor gezinnen van hoofd- en handarbeiders (exclusief sociale lasten) volgens opgave van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

1958	117	
1959	118	stijging 0,85%
1960	121	„ 2,54%
1961	123	„ 1,65%
1962	127	„ 3,25%
1963	132	„ 3,94%
1964	140	„ 6,06%
1965	147	„ 5,00%
1966	156	„ 6,12%
1967	161	„ 3,21%
1968	167	„ 3,73%
1969	?	

Omdat „Aurora” het kapitaal van alle op Index-Benaderingsvoorwaarden gesloten verzekeringen met de bovengenoemde percentages heeft verhoogd, hebben de verzekerde bedragen hun koopkracht behouden.

Hoe gaat dit verder?

In de brochure „Index-Benadering, Hoe en Waarom” wordt verteld op welke wijze „Aurora” haar verzekerden een zoveel mogelijk waardevolle levensverzekering biedt.

N.V. LEVENSVZERKERING-MAATSCHAPPIJ

Aurora

Nachtwachtlaan 20, Postbus 9200 Amsterdam - Telefoon 78 33 55